

FEJÉRVÁRY JÓZSEF CS. ÉS KIR. ALTÁBORNAGY, A HONVÉDELMI MINISZTER ATYJA.

FEJÉRVÁRY JÓZSEFNÉ SZÜL. PAULICH ANTÓNIA, A HONVÉDELMI MINISZTER ANYJA.

iránti kötelességüket mindenkor teljesítve. Az idők folyamán házasság útján rokonságba kerültek számos nevezetes magyar családdal, így a Görgeyekkel, Sztárayakkal, Berzeviczyekkel, Dessewffyekkel, stb. Az egyik ős: Fejérváry László, a hét éves háborúban harczolt, mint kapitány Szirmay szabadesapatában. A honvédelmi miniszter atyja, *Fejérváry József*, a maga korában jeles, nagy rangú és nagy tekintélyű katona volt s fényes katonai pályafutását mint altábornagy fejezte be. 1859-ben halt meg, miután még elérhette legnagyobb apai örömét: vitéz fiának a Mária Terézia-renddel való kitüntetését. De nem csak apai, hanem anyai ágon is katonai családból származik Fejérváry Géza báró. Anyja a horvát határőrvidékről származó *Paulich*-család leánya volt. Az egyik *Paulich*, a honvédelmi miniszter dédapja, *Ferencz*, híres katona volt a XVIII. század végén s félézados katonai szolgálatát mint altábornagy és a legfőbb udvari haditanács tagja fejezte be. Az ő fia volt honvédelmi miniszterünk nagyapja, szintén *Paulich Ferencz*, vitéz katona, a ki azonban Novi harcmezéjén elvesztvén ballábát, 28 éves korában mint alezredes kénytelen volt nyugalomba vonulni. Mint a bécsi katonai rokkantak házában parancsnoka húnyt el 1845-ben.

Fejérváry József főhadnagy korában vette el *Paulich Antóniát* s e házasságból öt leány és egyetlen fiú, Géza, származott. A morvaországi *Josefstadt*-ban volt a családapa állomáson, a mikor 1833 márczius 15-ikén Fejérváry Géza született. Az élénk eszű fiúgyermek az olmtüzi elemi iskolában kezdte legelső tanulmányait, a hol atyja akkor granátos százados volt. Majd Königrätzre kerültek, a hol a fiú a gimnázium két alsó osztályát végezte, — innen a galicziai Neusandeczbe, a hol még egy középsikolai osz-

tályt végzett. Szóval, már gyermekkorában végig próbálta az akkori katona változatos és viszon- tagságos vándoréletét, melynek nevelkedésére káros hatása alól azonban hamar megmenekült azáltal, hogy sikerült 11 éves korában 1844-ben a bécsújhelyi katonai akadémiába bejutnia. Itt, a hadsereg e legelőkelőbb intézetében végezte aztán tanulmányait. Egyik legkedveltebb növendéke volt az akadémiának s mint az idézett könyvben található minősítési kimutatásokból látni, szorgalmával, eszességével, becsúgyával kitűnt társai közül, e mellett azonban «rossz hajlamoktól» ment «vig kedélye» is hozzájárult közkedveltségéhez.

Hét esztendő töltött Bécsújhelyen s 1851-ben került ki, mint pályavégzett növendék az intézetből hadnagyi ranggal. A pécsi 52. *Ferencz Károly*-gyalogezredhez osztották be s 16 hónap múlva már főhadnaggyá lett. 1854-ben beosztották a törzskarhoz s miután a hadi iskolát is elvégezte, mint vezérkari tisztt térképező munkálatokban vett részt, 1859-ben, közvetlen az olaszországi hadjárat előtt nevezték ki II. osztályú vezérkari századosá.

A háborúban, mely Fejérvárynak megszerzte a vitézi hírnevet és a legnagyobb katonai kitüntetés, a VIII. hadtest vezérkarában szolgált; abban a hadtestben, mely *Benedek* vezérlete alatt a legdicsebb szerepet játszott a egész hadjáratban. *Benedek* kezdetül fogva rokonszenvezett a — mint feleségének találm — «felette csinos, leleményes és szorgalmas» fiatal századosal, a ki hogy méltó volt e rokonszenvre, megmutatta a háború folyamán s leginkább a döntő csatában, Solferinóban.

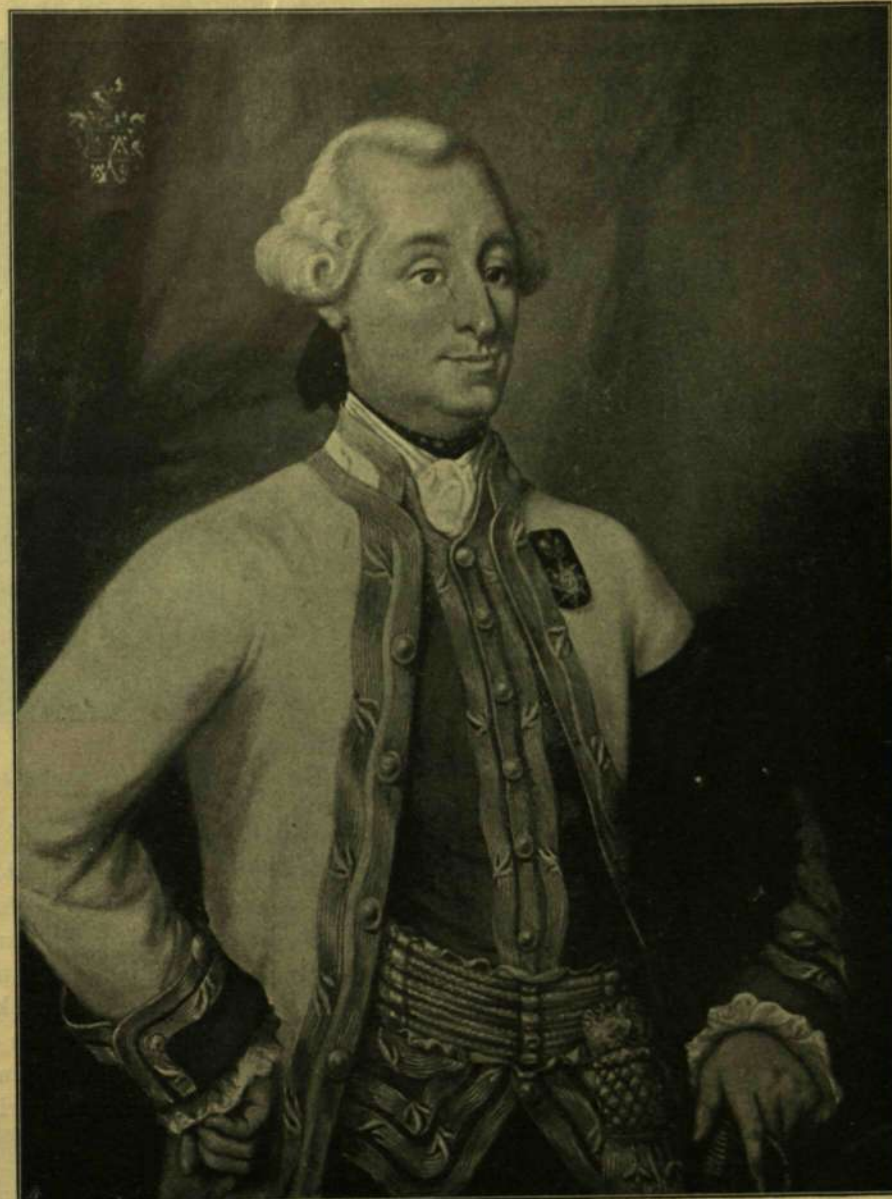
A solferinói csata lefolyása általánosan ismeretes. Az osztrák hadsereg vereséget szenvedett s csak egy hadtestet tartotta meg mindvégig a hadállását s verte vissza diadalmasan az ellen-

ség minden támadását: *Benedek VIII. hadteste*. Ennek a sikernek elérésében nem csekély része volt a fiatal Fejérvárynak, a ki bár mint vezérkari tisztt erre nem lett volna kötelezve, folyton ott volt a tűzvonalban, a csapatok parancsnokainak tanácsosai és tettel szolgált, kedvező hadállásokat jelölt ki, ütegeket helyezett el, a hadtestparancsnokra hivatkozva s az ő nevében önálló intézkedéseket tett, parancsokat osztott ki, a melyek neki nem adtak ki, sőt egyes csapatokat összegyűjtött és személyesen vezetett rohamra az ellenség ellen. Fáradozása, leleményessége és bátorsága kivívta nemcsak följobboldalóinak, hanem tisztársainak bámúlását és elismerését is, úgy, hogy a háború után maga *Benedek* biztatta, folyamodjék a legnagyobb katonai kitüntetésért: a Mária Terézia-rendért. Folyamodásában egyszerű, szerény szavakban mondja el azokat a tényeket, melyekre kérését alapította s e kéréshez hozzájárultak összes feljebbvalói, köztük *Benedek* e szavakkal:

«Mint hadtestparancsnok bizonyítom a tényvázlat helyességét; bizonyítom a Fejérváry százados részéről tanúsított kiváló, tartós és értelmes vitézséget, valamint ama fáradhatatlan, gyakran teljesen önálló és önként elvállalt felelősség mellett véghezvitt eredményteljes beavatkozást, melylyel a Pozzologo San Martinó-i 14 óra hosszat tartó harc különböző és döntő mozzanataiba befolyt. A százados urat én magam szólítottam föl, hogy az alapszabályok szerint nagyon is indokolt igényét a katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjére a magas rendkaptalannál érvényesítse, minthogy e kitüntetésre őt, becsületekre és kötelességem szerint, méltónak és érdemesnek találm.» Reinthal, Graz mellett 1859. július 21-én. *Benedek Lajos*, altábornagy, a VIII. hadtestparancsnoka.

IFJABB PAULICH FERENCZ CS. ÉS KIR. EZREDES (A HONVÉDELMI MINISZTER NAGYATYJA).

IDŐSB PAULICH FERENCZ CS. ÉS KIR. ALTÁBORNAGY (A HONVÉDELMI MINISZTER DÉDAPJA).

A király is méltányolta ezeket az érdemeket: Fejérváry az 1859 október 17-én kelt felavató levél alapján a rend főkapitánjának ajánlatára megkapta a Mária Terézia-rend kis keresztjét. Huszonhat éves korában, mint százados, jutott ahhoz a kitüntetéshez, a mely a hadseregben alapítása óta a legnagyobb dicsőség jelképe s minden katonatisztnek szíve legfőbb vágya. Kevés példa van rá a rend történetében, hogy valaki ily fiatal korában viselte volna ezt a nagy kitüntetést.

Nagyon érdekes Fejérvárynak ez időből való minősítési táblázata, mely «minden tekintetben kitűnő és a legkiválóbb szolgálatokra képesített tisztt»-nek mondja a fiatal százados. *Benedek* tábornagy pedig vezérkari főnökének, *Litzelhofen* alezredesnek Fejérváryról, mint alarendeltjéről adott véleményes jelentéséhez a következő megjegyzést írta a minősítési listámba:

«Egyetértek! Ezen kiválóan alkalmazható, észszel és szellemi nyugodtsággal vállalkozó vitéz 26 éves századosról az egyéni minősítés a szabályok szellemében volt szerkesztendő. Leghatározottabb véleményem szerint neki minden kelléke egy kitűnő csapattábornokhoz megvan. A legmagasabb szolgálat érdekében minél előbb gyalogsági törzstisztté, ezután pedig azonnal ezredparancsnokká soron kívül előmozdítandó volna, hogy ily ritka erő megfelelő hatáskörbe jusson.»

A háború után előléptetése azonban nem ment oly gyorsan, mint várt lehetett volna. A Felső-Magyarországon működő VI. térképező osztályhoz osztották be szolgálati feladatra. Ilyen s egyéb más vezérkari alkalmazásban maradt 1862-ig. 1860-ban cs. és kir. kamarás lett,

1862-ben pedig megkapta az őt a Mária Terézia-rend alapszabályai szerint megillető bárói rangot. Ugyanez évben megnősülvén, csapatszolgálatra vonult az újvidéki Coronini-gyalogezredhez s ezredével együtt részt vett a schleswig-holsteini háborúban. E hadjárat sikereiben nem jutott neki nagyobb szerep; az a csapattest, a melyhez be volt osztva, nem vett részt az elhárító, nagyobb ütközetekben. Mint kötelességét híven teljesítő tisztt azonban itt is kiérdemelte az elismerést.

A háború után, 1865 februárjában végre kinevezték őrnaggyá s egyúttal Ő Felsége szárnysegédjévé. E minőségében érte az 1866-i háború, melyben egykori kedves vezére, *Benedek* volt az éjszakai hadsereg vezetőjének kiszemelve. Fejérvárynak nem engedte meg szárnysegédi szolgálata, hogy közvetlen részt vegyen a háborúban s a harcmezére menjen, állásánál fogva azonban, mint Ő Felsége főhadsegédi irodájának a hadművelési irodába beosztott tagja, állandóan a legszorosabb összeköttetésben állt az éjszakai és az Olaszországban *Albrecht* főherceg alatt harczoló déli hadsereggel. Két ízben mégis alkalma nyílt a háború intézésében is részt venni. Mind a kétszer a legfőbb hadtörténelmi nyert bizalmas jellegű, fontos küldetésben járt el. Hogy a küldetések miiben állottak, bizalmas jellegüknél fogva nem tudni. Hogy azonban fontosak lehettek s Fejérváry becsülettel megfelelt feladatának, mutatja a Mária Terézia-rend könyve, melyben el van mondva, hogy a lamaci csata előtt, melyet mint tudvalévő, tulajdonképp még eldöntése előtt félbeszakított a fegyverszünet híre, csakis Fejérváry erőlyes beavatkozásának volt köszönhető, hogy a II. hadtest a szállítási eszközök gyors megszerzésével,

idejében és még az ütközet tartama alatt Pozsonyig érkezhettek és képesek voltak e fontos átkelési pont megtartásánál közreműködni olyképp, hogy e pont az ütközetet közvetlenül követő fegyverszünet beálltával hadseregünk birtokában maradt.

1867-ben Fejérváry elkísérte Ő Felségét a párisi kiállításra, mely alkalommal Compiègne-ben a francia becsületrend tiszti keresztjét kapta. Majd tanuja volt Bécsben királyunk első találkozásának Vilmos porosz királlyal. 1868-ban a budapesti 32. gyalogezredhez nevezték ki, két évvel később a pozsonyi 72. gyalogezredben tartalékelezredparancsnokká lett.

Magyarországban ezalatt nagy, a monarchia életének minden ágát mélyen érintő átalakulás ment végbe: helyreállott az alkotmányosság a kiegyezéssel. Ez a nagy esemény belejátszott Fejérváry pályájába is. Az újonnan alakított honvédségben lett szükség az ő kipróbált erejére, szakképzettségére, szervező tehetségére. Kinevezték a 15. honvéddandár parancsnokának, az akkori miniszterelnök, gróf *Lónyai Menyhért* ajánlatára. Rövid idei dandárnoki szolgálat után *Szendé Béla* honvédelmi miniszter meghívta miniszteriumába államtitkárnak.

Ez a legnagyobb fordulat Fejérváry pályájában. A csaták mezéjén nevelkedett vitéz katonát, kinek homlokát már ifjan övezte a harci babér, e fordulat a miniszterium írószobájába, innen pedig nem sokára a parlamenti harczok mezéjére vezette; egyúttal pedig a külföldön született és nevelkedett, de magyar fajtától soha el nem idegenedett férfitűt ereje virágában visszaadta hazájának, nemzete érdekeinek közvetlen szolgálatára.

Új hatáskörébe átvitte magával Fejérváry

1865. évből.

1872. évből.

mindazokat a tulajdonságait, melyek eddigi pályáját sikeressé és érdemeket szerzővé tették. Megmaradt benne a katona kötelességtudása, lovagias nyíltsága, erélye, szívóssága. S e tulajdonságokra a honvédség akkori állapotában vajmi nagy szükség volt.

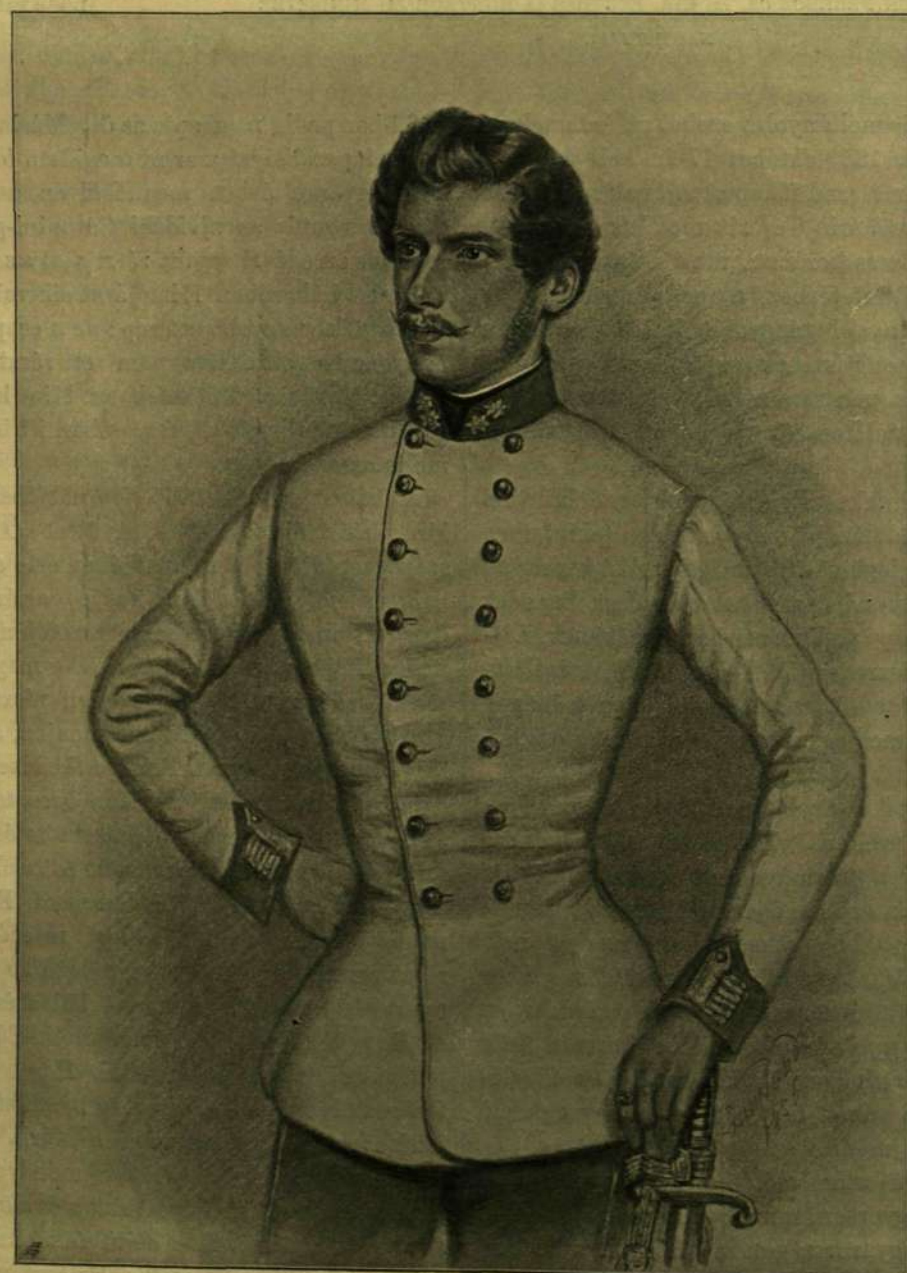
1872-től 1884-ig volt államtitkár. Mikor hivatalába lépett, honvédségünk még úgyszólván csak elemeiben volt meg. A tisztikar mennyiségileg és minőségileg ép úgy sok hiányt mutatott fel, mint a legénység kiképzése s a szervezet. A helyes fejlesztést e mellett nagy mértékben akadályozta az ország kedvezőtlen pénzügyi helyzete is. Fejérváry nem riadt vissza e nehézségektől célja érdekében. E cél a honvédségnek teljes szervezése, harcképességének fokozása, minden tekintetben a közös hadsereggel egyenlő színvonalra emelése volt.

Ebbeli tevékenysége a nyilvánosság szeme előtt folyt le s így sokkal ismeretesebb, mint eddigi pályája. Mint a közös hadsereg iskolájában és szellemében nevelkedett főtiszt, eleinte bizalmatlansággal találkozott a politikai körök egy része előtt; e bizalmatlanságot le tudta küzdeni munkásságának szellemével és irányával. Keze alatt folyton fejlődött a honvédség, mind közelebb jutott annak a feladatnak betöltéséhez, a melyre nyomban a kiegyezés után alakították. E mellett hazafias, magyar szelleme sem szenvedett csorbát, — ma ott látjuk honvédségünket mindenütt a maga helyén, a hol a hazafias érzület nyilvánulásáról és ápolásáról van szó.

Hosszas volna elsorolni azokat a törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket, melyek Fejérváry tevékenységét dicsérik. Csak eredményeikre mutatunk rá: a honvédség mai állapotára, azokra a sikerekre, melyeket hadgyakorlatokon s egyéb katonai szerepeiben elért, tisztikarának képzettségére és szellemére, arra az előkelő helyre, melyet ma a társadalomban elfoglal, a legénység szervezettségére, kiképzettségére, ellátására. Ez eredményből a legnagyobb rész Fejérváry báró iránt kötelezi a nemzetet köszönetre. Ő kezdeményezte a nagy jelentőségű reformokat, ő választotta ki munkatársait s nevelte őket a maga szellemében, az ő érdemeivel és egyéni tulajdonságaival szerzett tekintélye emelte a honvédség tekintélyét is.

Mikor 1884 október 28-án a király honvédelmi miniszterré nevezte ki, miután még előbb, államtitkár korában a valóságos belső

titkos tanácsosi méltóságra emelte, a közvélemény legnagyobb része bizalommal és megnyugvással fogadta azon a helyen, melyet tizenkét évi államtitkári működésével sokszorosan kiérdemelt. S nemsokára képviselővé is megválasztatván, egészen eltérő irányban, szellemben és munkakörben nevelkedett katonától váratlan, meglepő parlamenti képességnek adta

1854. évből.

BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA HONVÉDELMI MINISZTER ARCKÉPEI.

tanújeleit. Működése, sokszor személye is csaknem állandóan a parlamenti küzdelmek előterében volt s ő ez új helyzetben ép oly biztossággal találta meg a maga helyét, mint ifjan Solferinó csatásikján. Szeretettreméltó modora megnyerte számára a szíveket, vitatkozó ügyessége, soha sem sértő iróniájú elméssége eltompította nem egy kemény támadás élet, alkotásai pedig tiszteletet szereztek neki még a politikai ellenfél szemében is.

A királyi kegy forrása soha sem apadt ki számára. Érdemei megszerezték neki az uralkodói kegy számos jelét, a legfőbb katonai rangot, a Mária Terézia-rend kancellárságát s a kitüntetések egész sorozatát. S az udvarnál való e kegyeltsége nagy hasznára volt válságos helyzetekben a kormányoknak is, a melyeknek tagja volt: nem egy kényes ügyet intézett el az ő közbenjárása.

A közvélemény előtt népszerűsége, mely az emlékezetes véderő-vita elkezdett harczaiban erős ostromnak volt kitéve, azóta folyton növekedett. Ma kevés oly államférfiunk van, a kit mindenfelől olyan általános rokonszenv és kedveltség venne körül, mint őt. A legutóbbi időkben, mikor a súlyos betegség életét fenyegette, meghatározó módon fejeződött ki ez a közkedveltség. Betegségének hírére a király — mint élénk emlékezetben van még — maga intézkedett, hogy Berlinből hírneves speciálista orvos siesen kedvelt embere megmentésére s a nemzetnek mondhatni összesége aggódó érdeklődéssel leste a válság óráiban az állapotáról szárnyaló híreket. A midőn pedig híre jött,

1878. évből.

1868. évből.

1883. évből.

Mint ezredtulajdonos (1887).

BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA HONVÉDELMI MINISZTER ARCKÉPEI.

BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA HONVÉDELMI MINISZTER IFJUKORI ARCKÉPE 1896. ÉVBŐL.

hogy az operáció sikerült, Fejérváry meg van mentve: mintha nagy tehertől szabadult volna meg valamennyiünk lelke.

Most, hogy egészsége helyre állott s rövid pihenő után ismét folytathatja tevékenységét: egyforma örömmel üdvözlük őt, a jubiláns katona-bajtársai és a polgári körök. Ha az ünnepség ez órában visszatérve ötven évi pályafutására, méltán töltheti el lelkét a megnyugvás, a hasznosan töltött hosszú élet öntudata.

CSUDRA MAKAR.

Irta Gorkij Maxim.

Orosz eredetiből fordította Ambrozovics Dezső.

A tenger felől nedves és hideg szél fúj, szerzetést hordván a pusztaságon a partot ostromló hullámok morajának és a part mellett lévő bokrok zizegésének mélabús dallamát. Olykor-olykor hirtelen rohamai meggémberedett, ranczos és sárga leveleket hoztak magukkal, és belesodorták a farakásba, fölélesztvén a tüzet, a melytől megremegett az őszi éjszakának benünket körülvevő homálya, és félenként tovább, egy pillanatra föltárt a előttünk balra — a határtalan pusztaságot, jobbra — a végtelen tengert, és közvetlenül velem szemben Csudra Makarnak, a vén cigánynak tömör alakját, a ki a tőlünk vagy ötven lépésnyire elterülő cigány-tábor lovait őrizte.

Rá se hederítve arra, hogy a hideg szél hullámai a subáját szétnyitva, föltárták bronzszínű, szőrös mellét, és kiméletlenül csapkodták őt, — félíg fekvő ott hevert szép, szabad és erőteljes tartásban, arccal felém, nagyokat húzott hatalmas pipájából, sűrű füstfellegeket eregetett a szájából és az orrából, a fejem fölött mozdulatlanul kimeresztette a szemét valahova a pusztá halálosan csöndes homályába, és pihenés nélkül beszélgetett velem, egyetlen mozdulatot se téve arra, hogy a szél éles rohamai elől védekezze.

— Tehát elmegy? No ez derék! Pompás részt választottál magadnak, te sólyom. De úgy is kell: menj és nézz szét, ha jól szénétél, fekdűj le és halj meg, — ennyi az egész!

— Élet? Más emberek? — folytatta, miután kétérdően végighallgatta az én válaszatot az ő „úgy is kell”-jére. — Ehe! Ugyan mit

törődöl vele? Hát te magad tán nem vagy az élet? Más emberek is élnek te nélkül. Talán bizony azt hiszed, hogy te szükséges vagy valakinek? Nem vagy te se kenyér, se bot, tehát nem is kellesz senkinek sem.

— Tanulni és tanítani, azt mondd? És ezzel tán boldogokká tudod tenni az embereket? Nem, nem tudod. De minek is tanítani? Mindenki tudja azt, a mire szüksége van. A kik okosabbak, azok elviszik azt, a mi van, a kik ostobábbak, azok nem kapnak semmit, és mindenki a maga kárán tanul. . . .

— Furcsa emberek ezek a te embereid. Összebújnak egy csomóba, és szorongatják egymást, pedig lám, mennyi hely van a világban, — úgy mondd, és odamutatott a pusztaságra. — És valamennyien dolgoznak. Miért? Kinek? Azt senki se tudja. Lásd, a mint elnéz a szántó-vető embert, akkor is azt gondolod: lám, az arca verejtékével rápazarolja az erőit a földre, azután meg belefelepszik, és elrohad benne. Semmi sem marad belőle, és mint bolond hal meg, a mint hogy annak is született.

— Vagy tán pusztán csak azért született, vagy mi, hogy a földet vakarja és meghaljon, a nélkül, hogy akár csak a saját sírját is megszerzte volna magának? Ösmeri a szabadságot? Érti a puszták végtelenségét? A tenger hullámainak a csacsogása vajon földvidítja a szívét? Eh! Rab, attól a pillanattól kezdve, hogy megszületett, és rab marad teljes világ életében! S vajon mit csinálhat magával? Legföljebb felkötheti magát, ha kissé megokosodik.

— Nézz meg engem, én 58 esztendő alatt annyi mindent láttam, hogy ha mind papirosra akarnám tenni, tán ezer olyan tarisznyában se férne el, mint a tiéd. Mondd hát meg, hogy micsoda országokban jártam? Nem lehet azt megmondani. Te nem is ösmered azokat az országokat, a melyekben én jártam. Így kell élni: menj és menj, — ennyi az egész. Ne maradj hosszú ideig ugyanazon a helyen, — mit is keresnél ott? Csak előre, valamint a nappal és az éjszaka egymást kergette szüntelenül futnak a föld körül, úgy fuss te is az élet gondjaitól, nehogy kiseress belőle. A mint elgondolkozol, tüstént kiseress belőle, és mindig úgy szokott lenni. Velem is úgy történt. Hej! Úgy bizony, te sólyom!

— Galicziában börtönben ültem. Minek is élek én a világban? — kezdtem egyszerre pusztá unalomból elmélkedni, — unalmas ám a börtönben, te sólyom, jaj be unalmas! — és elővette a szívemet a fájdalom, a mint ablakomból kinéztem a mezőre, elővette, és szinte harapó-

fogóval tépdeste. Ki mondja meg, hogy miért él a világban? Nem mondja meg biz azt senki. De nem is kell ilyesmiket kérdezni. Él! ennyi az egész. Menj, és nézz körül jól, akkor soha se fog a bánat utólni. Akkoriban, lásd, én majd hogy fölkötöttem magamat a derekszíjaimra!

— Hm! Beszéltem egy emberrel. Szigorú ember volt, a ti oroszaitokból való. Nem úgy kell élni, — azt mondja, — a mint te akarsz, hanem a mint az Isten igéje kívánja. Engedelmeskedjél az Istennek, és ő megad neked mindent, a mit csak kérsz tőle. E mellett csupa lyuk és csupa rongy volt. Meg is mondtam neki, hogy kérjen új ruhát magának az Isten-től. Erre azután megharagudott és szitkozódva elkergetett magától. Mindaddig pedig azt predikálta volt, hogy meg kell bocsátani az embereknek és szeretni kell őket. Hát bocsátott volna meg nekem, ha a szavam sértette ő kegyelmét. Ezek is tanítók! Arra oktatják az embert, hogy keveset egyék, ők pedig napjában tizszer is esznek.

Beleköpött a tűzbe, s újra megtömvén a pipáját, elhallgatott. A szél halkán és panaszosan dúdolt, a lovak nyertettek a homályban, s a cigányok táborából finom és szenvedélyes dalamok szűrődtek felénk. A szép Nonka, Makar leánya énekelt. Jól ösmertem mély mellhangját, mely egyformán elégedetlenül és követelőzően csengett, akár dalokat énekelt, akár „adon isten”-t kívánt. Fénytelen, barna arcán királynői büszkeség ült, valamelyes árnyékkal bevont sötétbarna szemeiben pedig ott csillogott szépsége ellenállhatatlanságának és varázsának a tudata, és a megvetés minden iránt, a mi nem ő.

Makar pipát nyújtott felém.

— Gyűjts rá! Szépen énekel az a leány? Úgy ám! Szeretnéd, ha valami ilyen beléd szeretne? Nem? No ez derék! Úgy is kell, — ne higgy a leányoknak és maradj vesztig tőlük. A leánynak a csók jobb és kellemesebb, mint nekem a pipa, — de ha egyszer megcsókoltad, akkor aztán ki is halt a szívedből az akarat. Ha odaköt magához valamivel, a mit se látni, se elszakítani nem lehet, odaadod neki egész lelkedet és neked csak a többi marad. De úgy van! Örizzkedjél a leányoktól! Mindig hazudnak, a kigyók. Azt mondja, hogy mindennél jobban szeret a világban, de szűrd csak meg egy tüvel, tüstént széttepi a szívedet. Jól tudom én azt! Hej, mi mindent is tudok én! Nos, te sólyom, ha akarod, mondd neked egy mesét. Te pedig emlékezzél rá, ha megteszed, teljes világéletemben szabad madár maradsz. . . .

— Volt egyszer egy fiatal cigány, Zobár. Zobár Lojók. Egész Magyarország, Csehország és Szlavónia, no meg az egész tengermellék ismerte, — vakmerő egy fickó volt! Nem akadt ezekben az országokban egyetlen falu sem, a melyben legalább öt ember ne fogadta volna meg az istennek, hogy megölje Lojokot, de ő azért vígan élt és ha egyszer megtetszett neki egy ló, akkor akár egy egész ezred őrizhette, mégis csak fölpatant rá Zobár! Úgy bizony! De nem is félt ám senkitől. Még ha maga a sátn egész kísértével jött volna is a nyakára, ha nem mártotta volna belé a bicskáját, legalább is alapos szitkok közt minden ördögnek juttatott volna egy rúgást a pfájába, annyi egyszer bizonyos!

— És minden sátoralja ismerte őt, vagy legalább hallott róla. Csak a lovakat szerette, de azokat se sokáig, a mint egyszer ült rajta, tüstént túladott rajta, a pénzt meg aztán vihette a ki akarta. Semmi se volt szent előtte. de azért ha a szívet kérted volna, azt is kitépte és odaadta volna, ha ez jólesett neked. Lám, ilyen volt ám ő, te sólyom!

— A mi táborunk akkor Bukovinában csatangolt, — vagy tiz esztendővel ezelőtt. Egyszer, — jól emlékezem, egy tavaszi éjjel történt, — ott ültünk: én, a katona Danila, a ki Kossuthal együtt küzdött, az öreg és a többiek, meg Radda, a Danila leánya.

— Te ismered az én Nonkát? Fejedelmi egy leány! De azért Raddát hasonlítani sem lehet hozzá. Róla, erről a Raddáról, egyáltalában szavakkal nem is lehet semmit mondani. A szépségét tán hegedűvel lehetne eljátszani, de ezt is csak annak, a ki úgy ismeri a hegedűt, mint a maga lelkét.

— Sok derék szívét elsovasztott ez a leány, jaj de mennyit! Morvaországban egy öreg, hosszú-hajú mágna meglátta, de szinte odalett tőle. Ott

ült a lován és remegve nézte, mintha csak lázban lett volna. Olyan szép volt, mint ünnepnapon az ördög, a köntöse arannyal volt kivarrra, az oldalán úgy ragyogott a szabályja, mint a villám, s alig hogy a lóva megmozdult, és a drágakövekkel kirakott szablya és kék hárszony kucmája olyan volt, mint az égnek egy darabja, — szóval, remek volt az öreg úr! Nézte, nézte, majd rászólt Raddára: Hej, adj egy csókot, teli bugyellárisal fizetek érte. — Az meg elfordult, de el ám! — Bocsáss meg, ha megsértettelek, de nézz legalább szelidebben reám, — sietett hozzátenni a büszke, vén mágna s egy bugyellárist dobott a lábához — de nagy bugyellárist ám! Ő meg, mintha véletlenségből történt volna, beletiporta a piszkokba, s ezzel vége.

— Eh, micsoda leány! — sóhajtott föl az öreg, aztán végigvágott a lován és eltűnt a por-felhőben.

De másnap megint előkerült. — Ki az apja? zúgott végig a hangja az egész cigánytáboron. Ott termett Danila. — Add el a leányodat, kérj érte, a mit akarsz. — Danila meg így szólt: Azt csak az urak szokták, hogy a disznaitól kezdve a lelkiismeretükig mindent eladnak, de én Kossuthal küzdöttem és nem kereskedem semmivel! — Az öreg erre fölördített és már-már a kardjához kapott, de közülünk valamelyik égő taplót dugott a lóva fülébe s ez aztán elvitte ő kelmét. Mi pedig felszedtük a sátorfánkat és tovább mentünk. Mentünk vagy két napig, egyszerre csak azt látjuk, hogy utólért bennünket. Héj, hallod-e, — úgymond, — isten és ember előtt tiszta a lelkiismeretem, add nekem feleségül a leányodat: megosztom veletek mindeneimet, pedig gazdag vagyok és hatalmas! — Csupa tűzben áll ott és mint a sás a szélben, úgy imbolyog a nyeregben. Mi elgondolkoztunk.

— „No leány, hát beszélj!” — mormogta a bajusza alatt Danila.

— „Ha a sasfők önként berepülne a varjú fészkebe, vajon mi lenne belőle? — kérdezett bennünket Radda.

— Danila elnevette magát, és vele együtt valamennyien.

(Vége következik.)

KAPI VÁR.

Hegytetől kapi vár
Néz a nagy távolba,
Hegyre, völgyre s még tovább,
Régi, régi korbá.

A szabadság hősei
Laktak egykor benne:
Tökölhöz hívek ők,
Mind igaz levante.

Elbukott a hős vezér,
Van miatta bánat!
Császári had felűzen:
Adják fel a várat.

Asszony volt a hegyi vár
Akkori védője:
Takarodjék ki hamar!
Követelik tőle.

Megteszi az uri nő —
Ha csak ennyi volna!
De a várra is ki van
Az ítélet mondva.

Felgubujtják, mint valami
Gonosz rablófélszket:
Ne találjon senki ott
Többé menedéket.

És azóta maga áll
A felhős magasban.
Elfelede a világ,
Pusztá és lakatlan.

Évről-évre feketébb
A vár fala, tornya,
Nem a füst s a kor miatt —
Asszonyát gyászolja.

Kizavarták csúfosan,
Hagyták tova menni,
Talál-e új födelet?
Nem kérdezte senki.

Reményeit, álmait
Viheti magával.
Tűzhelyét cserélje ki
A széles világgal.

Lovagiaság szép erény,
És nem is hazátlan,
Valahol tán rátalál
Bujdosó utjában.

Egy asszonnyal tenni ezt!
Szörnyűség, gyalázat!
Emlékére a kihalt
Vár ma is fellázad.

Hegytetől messze át
Ama régi korbá,
Csak azért áll, hogy e kort
Hangosan vádolja.

Mikor ott fenn mennydörög,
Szólni látszik ajka —
Itélet a vidék
Szívszorongva hallja.

Dalmady Győző.

A BOSNYÁK MOHAMEDÁN CSALÁD ÉS TÁRSADALOM. (Folytatás.)

Az ételek ezüst, vagy fém tálakban többnyire hasonló fedővel letakarva adatnak fel, csak közvetlen az étkezés előtt veszik le a fedőt. Mindenből csak igen keveset esznek, de lehetetlen is lenne olyan hosszú menüt végig enni, ha sokat ennének.

Közben a zsíros újjakat le kell szopogatni, ez hozzá tartozik a jó neveléshez. A legnagyobb illetenség volna a hüvelyk, mutató és középső ujjakon kívül a másik két ujjal is segíteni magunkon, ez épen olyan neveltség, mint nálunk késsel enni és a villával a fogat piszkálni. Bort természetesen sohasem isznak, hanem citromos vizet, gyümölcs-sorbetet, vagy tiszta forrásvizet; a nagyon felvilágosodott mohamedán megiszsa a sört és a pezsgőt is. Az ebéd végétől általános bűfőzés (ez is hozzá tartozik az illemhez) és hálálkodás között fölállótunk. A leánya ismét előjött szép korszájával, jobb kezét keblére szorítva hajlongott és nyújtotta a kanecst, hogy mossuk meg kezeinket, de ezúttal szappant is adott. Kezeinket a joglubbán megtörölve, vissza adtuk azt a kisasszonynak.

Visszamentünk a másik szobába és szép csendesen felkupordtunk régi helyünkre, ismét hoztak kávét és cigarettát. A gyermekek és a családtagok csak ekkor mentek étkezni.

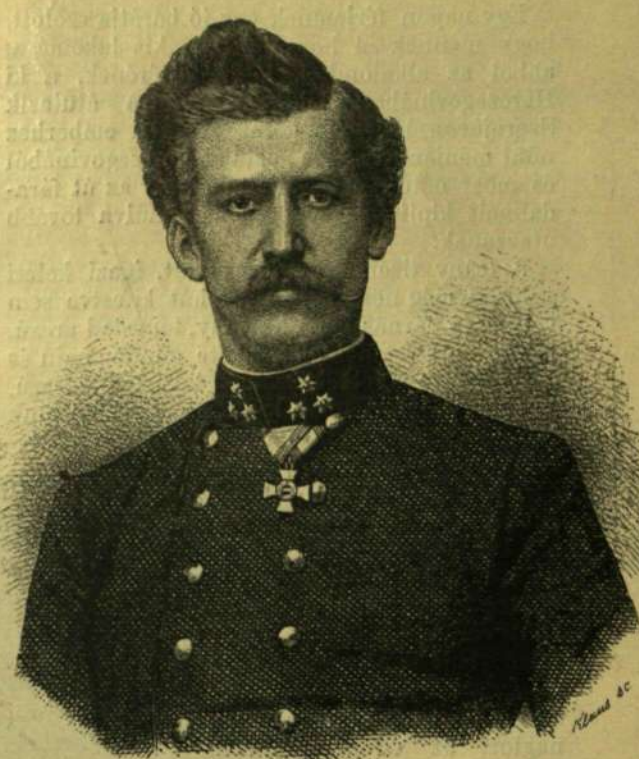
Még egy darabig elbeszélgették, én örömet hallgattam az ő érdekes csevegésüket; udvariasan, finoman és igen kellemesen tudtak társalogni. Csodálkoztam, hogy daczára a tudatlanságnak, melyben felnőnek, mégis mennyi kellemet és természetes okos felfogást tanusítanak. A velők született tapintat minden naivságuk mellett is megőrizte őket attól, hogy neveltségek és közönségesek legyenek. Modoruk finom, úrias és mondhatom sok tekintetben imponáló az a méltóság, a melylyel viselkednek.

Mozdulataik nemeselek, de mentek minden túlságtól. Úgy jár-kel mindenik, mint egy igazi úri nőhöz illik.

Mikor haza készülődtem, szíves szavakkal marasztaltak s meg kellett ígérnem, hogy nem-sokára ismét felkeresem őket.

A mint a női lakosztályt elhagytuk, két erős török szolgálógyűjött ott állva készen meggyújtott bór lámpásokkal. Egyik elől ment, a másik hátulról kísért tiz-tíz lépésnyi távolban, így értünk szerencsésen haza. Az úton minden igaz-hívó már messziről kitért, mert azt hitték, hárem-hölgyeket kísérnek.

Az éjjel nem messze volt, de a török város-rész girbe-görbe utcáin még élénk volt az élet, társaságok haza siető háremhölgyek és férfiak csapatai siettek hazafelé, hogy még éjjel előtt

Fejérváry
Minister of the Interior
in 1899.

BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA HONVÉDELMI MINISZTER 1899. ÉVI ARCKÉPE.

haza érjenek, mert éjjelkor ismét dörödl az ágyú, mely azt jelenti, hogy minden igazhívó beszünteti az evést-ivást, dohányszást a legközelebbi aksamig.

A sok érdekes újdonságtól, a mit láttam és tapasztaltam, felizgatva, hánykolódtam álmatalánl ágyamban. Lelki szemeim előtt megjelent és élesen kirajzolódott a sok ellentét az európai és a törökök évszázados conservatív szokásai között s látni véltem, hogy milyen munkát kellene végezni annak a kormánynak, a mely át alakítani és reformálni akarja a fenn álló szokásokat és erkölcsöket. De minek is?

Még egyszer hallani vélem a szomszéd dzsammia minaretjéről az úde, csengő, fiatal hangú muezzin énekét; a mint Alláht dicsőíti; mint a visszhang, hallik a válasz a többi minaretről és aztán lassan-lassan elenyészik.

Mélycsend. Keresztény és mohamedán aluszsza az igazak álmát; csak az örködi mindnyájunk fölött egyaránt, a kit mi Istennek, a mohamedánok Allahnak neveznek!

A mohamedán nők többnyire szigorú erkölcsűek. Pedig nem kell ám azt gondolni, hogy valami erős őrizet alatt vannak a bosnyák mohamedán nők. Ott is csak úgy, mint nálunk, csak a saját erénye és női méltósága őrizi meg a nőt a botlástól.

Kíváncsi voltam, hogyan kötetnek a házasságok, ha a férfi a házasság előtt nem láthatja a jövődobéljét. Azt mondták, arra nincs szükség; az atya, vagy egy másik idősebb családtag megbeszéli a dolgot a leányos apával, meg-egyeznek a hozományon, t. i. mennyit fizet a vőlegény az apósak (nálunk ez is megfordítva van), mit möringol jövődől hitvesének, szerződésileg megkötetik a házasság és csak akkor ismerkedik meg a férj és nő. Bizonyára gyakran részesülnek kellemetlen meglepetésben. Erről azonban hallgat a krónika.

A kik egy helyben növekedtek fel, azok többnyire ismerik egymást, mert a kis leányok nem fedik el arcukat, különösen nem az ifjak előtt, és szokásban van, hogy péntek délután (a péntek ünnepnap náluk, de azért csak úgy üzik foglal-kozásaikat, mint egyébkor) szépen felöltözöknének az eladó leányok és a kapuban egy kis részen át mutatkoznak és egy öreg nő felügyelete alatt egy kicsit ismerkednek is.

Meg is figyeltem a mi utcánkban nem egy keletkező szerelmi viszonyt, mely a legtöbb esetben házassággal végződik.

Nagy tragédiák, házassági drámák nem fordulnak elő, legalább soha sem hallottam egy-ről is.

Egy napon férjemnek egy jó barátja szólott, hogy mennek el hozzájuk egy kis lakomára, abból az alkalomból, hogy nővérenek, a ki Hercegovinában lakik, a leánya átutazik Szerajevón, hogy egy gorázdai fiatal emberhez nőül menjen. Az após hozta el Hercegovinából és most náluk megszállottak, hogy az út fáradságait kipihenjék és pár nap múlva tovább utazzanak.

A leány tizenhárom éves volt, igazi keleti szépség, még nem asszony, tehát kifestve sem volt, szép barnás bőré, halvány, tojásdad arcú, fekete íves szemöldökű, fekete göndör hajú és két ragyogó sötétkék szemet takartak hosszú, selymes pillái. Semeit lesütötte, ha szólottunk hozzá, megrebbent, mint a félős madárka és sötét biborpir borította el arcát, nyakát. Ha felvetette szemét, mintha éjszét pillangó szárnya lebent volna fel. Egészen fejletlen volt még szegényke, szép kis szája szinte vonaglott az elfojtott zokogástól. A jelenlévő nagy társaság asszonyai tréfáltak vele, biztatták, hogy egyék a sok finom ételből, mely az ő tiszteletére lett föltálva, nevéssén a mókáikon; de az én kis leánykám nem tudott enni, nem tudott mulatni, csak a szeméi lettek mindig fényesebbek az erőszakkal visszatartott könnyektől, és gyenge kis teste meg-meg remegett az elfojtott zokogástól.

Szerettem volna keblemre ölelni és azt mondani, hogy sirja ki magát, nálam részvétre talál, én megértem bánatát és féltését egy ismeretlen világtól.

Nagy forróság volt. A házi asszonynyal egy percre kimentünk a hárem udvarába hűsölni, a kis leány, a kit bántott a jökedvű asszony-sereg kissé csipős tréfálkozása, utánunk jött, megállott az ajtóban, feltekintett a csillagos égre, és két nehéz könyvsepp gördült le halvány arcán. Nem tudtam elmentállani, hogy meg ne kérdezzem, miért nézi olyan sóvár fájdalommal a csillagos eget. „Mert ezek a csillagok ragyognak ott is, a hol az én jó anyám lakik” — felelte szelíd megadással, — „ő is bizonyára reám gondol és én úgy szeretnék haza menni.”

Annira megszorítottak ezek az egyszerű szavak, hogy nem tudtam leküzdeni mély megindulást és nem sokára búcsút mondtam a mulató asszonytársaságnak, megcsókoltam a könyező leányka szép szeméit és haza mentem. Néhány évvel később találkoztam a kis menyecskevel szerajevói rokonainál és nagyon boldognak találtam. Már volt két szép gyermeke, és rajongással beszélt férje jóságáról és szeretetéről. Ez a három év megérlette szépségét, megnőtt, kifejlődött, csak fájdalom, ő is hódolt az uralkodó szokásnak és épen úgy ki volt festve, mint a többi asszony.

A férfiak nem idegenkednek a férfias mulatásuktól, lovagolnak, vadásznak, és nem egy jeles vadász akad közöttük, a ki veszélyt, fáradságot nem ismer, mikor farkasra, medvére kell vadászni. Szokás náluk, hogy a lelőtt vadnak még a nyakát is átvágják. Szeretik a virágokat, tudnak gyönyörködni a természet szépségeiben, a kávéházakat szívesen építik a vizek partjára és ottan elüldögélnék órák hosszat csendben, csak a narghilék szutyogása hallatszik, a vízi pipákból felszálló füstben gyönyörködnek, vagy a Milyacska folyó apró hullámaiban, melyek a mederből kiálló apró sziklákba ütődnek és aztán tájékozva futnak a kavicsos mederben tovább.

Házait is előszeretettel építik magasan fönt a hegyoldalon, a szép kilátás és a jó levegő miatt. Volt férjemnek egy derék jó lelkű szép-irastanítója, Ali effendi, sokat járt házukhoz

Kobiersky festménye a budapesti központi lovas-iskolában.
BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA HONVÉDELMI MINISZTER.

és velem is jó barátságot kötött, látván, hogy érdeklődöm a kacskaringós betűk iránt, hozott nekem egész csomó szebbnél-szebb színes papírra arannyal írott háziáldást, szép mondasokat a korából.

(Vége következik.)

EGYVELEG.

* Régi jó óra. Tompson Tamás, londoni órák 1700-ban a bathi fürdő szivattyúháza számára egy nagy álló órát készített, mely azóta folyton jól jár, soha meg nem állt és javításra nem szorult. A híres óra perceként és másodperceként mutat, a hónap napjait, a nap óráit, valamint a nap változásait is jelzi.

* Angliában 2488 újság jelenik meg az idő szerint. E számhoz London maga 456 újsággal járul. 1846-ban Angliában csak 551 újság volt. Még fel-

tűnőbb, hogy a heti lapok száma, mely ezelőtt ötven évvel 200 volt, most 2500-ra emelkedett.

* Az utóbbi 200 év alatt Anglia háborúira 28 ezer millió koronát költött. Jövőben a tengeren vívandó háborúk sokkal többet fognak kerülni. Például harmincz legújabb szerkezetű hadihajó közt lefolyó csata óránként 24 millió koronába kerülne.

* Kelet-Indiában hivatalos kimutatások szerint 6,016,759 leány öt és kilenc éves kora közt ment férjhez. Ezek közül 170 ezer nem sokára özvegy-ségre jutott.

* Khinában a kötél által való kivégzés csakis magas rangú bűnösök számára van fenntartva. Az ítélet kihirdetése után az illetőnek egy selyemzsineget küldenek a börtönbe minden további megjegyzés nélkül, mire az elítélt önmagát megfojtja.

* A Szent-Gothardi vasútmérőföldenként egy millió 600 koronába kerül. Az egész 172 mérföld hosszú vonalon 324 nagy híd és 1060 műszaki tárgy épült.

* A tojás megemésztésére 1 1/2—3 1/2 óra szükséges a különböző fűzés szerint. Nyers tojás emésztése meg leggyorsabban, a keményre főtté tart a leghosszabb ideig.

* Mesterséges kancsok készítése egy kőpénz-hágai vegyész. A túlnyomólag aszfaltból készült solícium nevű anyag állítógép ép oly jó, mint a természetes kancsuk és sokkal olcsóbb.

* Nagy család. Egy Rhode-Island szigetén élő francia származású kanadai embernek nem rég született a 41-ik gyermeke. Jelenleg még 36 gyermeke él, sőt egy pár unokája is férjhez ment már. Összesen két neje volt, kik közül a második háromszor szült hármasokat.

* A Kongó folyón vannak a legszelebb részek a föld összes folyói között. Némely helyeken a két part 40 kilométer távolságra van egymástól, úgy hogy a hajók elmehetnek egymásmellett a nélkül, hogy egymást látnák.

* A fülkagylókat Borneóban mesterségesen meg szokták nyújtani, mert az ottani izlés szerint az a szép, ha minél nagyobb a fülkagyló. Vannak ott fiatal nők, kiknek fülök egész a könyökig kinyúlnak.

* Az összes amerikai vasutak részvényeinek 98 százaléka a Rockefeller, Rothschild, Morgan és Carnegie cégek birtokában van. A részvények értéke a mostani árfolyam szerint 6000 millió dollár körül van.

* Új-Anglia szigetein a vőnek nem szabad a napát megszólítani, sőt ha a vő az utcán találkozik vele, tartozik araszt rögtön eltakarni. A törvény ellen vétők kötelesek magukat kivégezni.

* Az esztendő bármely szakában az aránylag legalacsonyabb hőmérséklet mindig reggeli öt órakor észlelhető.

* Az aveyron-i közsébnánya Franciaországban 75 év óta folyton ég. A tüzet egy a hegy tetején látható vékony füstoszlop jelzi.

* II-ik Miklós császár és neje idejük nagyobb részét olvasással töltik. A császár atyja, III. Sándor nagyon ritkán vett könyvet kezébe s legfeljebb Verne regényeiben lapozgatott.

* A világ legjobban fizetett magánhivatalnokai Schwab C. A. az amerikai biliós acél-társulat igazgatója, kinek évi juttatása 400 ezer dollár.

* A francia becsület-rend keresztjét jelenleg 500 ezer ember viseli.

CRISPI.

Az olasz nemzeti és szabadelvű törekvések egyik törhetetlen híve, az egységes Olaszország megalkulásának fáradságtalan harczosa hagyta itt örökre működése földi színhelyét, a hol hazája eseményeiben oly döntő szerepre jutott. Crispi neve elváhatatlan Olaszország legújabbkori történetétől. Ott állt ő már Itália független államának vértel behintett bölcsőjénél, életét, szabadságát vetette kockára az idegen elnyomás ellen vívott harczában s midőn a harczai zaj lecsillapult, akkor a békés alkotás kora is ott látta a haza jövődét nagyságának böles munkálásában, eszményei és törekvései irányításában.

Francesco Crispi Sziciliában született 1819-ben. Jogot tanult, de lobbanékony, heves természetű már korán forradalmárrá tette. Még ifjan csatlakozott Dél-Itália több jeles fiához arra a feladatra, hogy a Bourbonokat elűzni segítse.

Az 1848-iki eseményekben való közreműködése a száműzetés útját nyitotta meg Crispinek. Párisba ment, de onnan III. Napoleon által kiűzetve, Londonban telepedett meg, a hol élénk összeköttetésben állott Mazzinival s a többi száműzöttekkel, míg csak 1859-ben hazájába újra vissza nem térhetett.

Itt aztán első vállalkozása volt szervezni a híres szicíliai fölkelést. Regényes epizódokban gazdag volt ez a politikai kalandja, melyet csak a legnemesebb rajongás segíthetett elő. Álöltözetben, álnev alatt, mint Manuel Pareda kereskedő, hagyta el Londont. Állat leborotvtáta, fejére szürke parókát tett, angolos szakállt készített magának, szeméit kék szemüveggel látta el: így kóborolta be az egész szigetet Messinától Palermóig, a legkisebb részletkéig megbeszélve barátaival a fölkelés tervét.

Amde kiderült, hogy még nem rendelkeznek elegendő eszközökkel a terv sikeres végrehajtására. Crispi még egyszer visszatért Angliába, hogy összegyűjtse, a mit lehet, s másodsor is megtette az út Londonról Messináig, ezúttal Glivaic Tóbiás, angol alattvaló neve alatt s koromfekete hajjal és szakállal. De másodsor is hiába próbálkozott, pedig minden nap, melyet a szigeten töltött, élete forgott kockán. Rábeszéléseinek nem volt sikere, sőt barátai őt is le akarták beszélni tervéről.

De Crispi nem olyan ember volt, hogy visszaretentette volna megkezdett útjáról bármi is. Hosszú kerülő úton Modenába tért, a hol Ferini dictátortól kétezer embert kért, hogy kikössön velük Sziciliában. Ezt a lépését sem koronázta siker. A kormányzó megtagadta az embereket, de ígért egy millió lírát az expedíció támogatására.

Most Crispi Garibaldit kereste föl, ki az ő híres „ezerével” csak épen a Sziciliából érkező híreket várta, hogy katonáival útnak induljon. A fölkelés híre azonban nem érkezett meg. Ekkor Crispi döntő lépésre szánta el magát. Garibaldi elé vezettette magát s élénk színekkel esetelve a forradalom kitörését, előadta, hogy Szicilia lángban áll s várja hős felszabadítóját. Csak ily félrevezetéssel tudta Garibaldit határozott fellépésre bírni, a kinek aztán később is, az egész hadjárat alatt leghűbb és legmegbízhatóbb politikai tanácsadója maradt. 1860 május 11-én Marsalában kelt útra az ezer, két nappal utóbb Salemben voltak s már május 14-iken megjelent a szicíliai forradalmi kormány első kiáltványa, melylyel Garibaldi Viktor Emánuel olasz király nevében a szigeten a dictatúrát kezéhez ragadta, s maga helyett predictatorának Palermóban Depretist, Crispi későbbi társát az ellenzéken, hagyta hátra.

Nem sokára más politikai kalandba bonyolódva látjuk Crispi. Arról volt szó, hogy az olasz egység kivívása után az új királyság székhelye Turinból Rómába tétessék át, s e célból III. Napoleon rábírással a pápa oltalmára küldött csapatainak visszavonására. A Minghetti-kormány már korábban bizalmas tárgyalásokat indított e célból, a melyek azonban nem jártak eredménnyel. Ekkor Garibaldi Crispinek írt, hogy bírja rá a kormányt a Rómába való gyors és elszánt bevonulásra, a melytől — úgymond — a helyzet érett megfontolása után egyedül várta e függő kérdések helyes megoldását. Hozzátette, hogy ha netalán ezt külső erő akarná megakadályozni, „az egész nemzet mint egy ember

állna talpra, még az asszonyok és csecsemők is s olyan népfuradalom törne ki, a minőt a világ még nem látott.”

Crispi mély benyomást tettek a nagy szabadságos eme sorai és sikerült is Rattazzi meggyőznie, hogy a tábornok által ajánlott mód az egyedül célhoz vezető. Elhatározták a határon elhelyezett csapatok szaporítását s Rómában titkon lázadást akartak szítani, hogy az ürgyűl szolgáljon majd e csapatoknak Róma elfoglalására. Crispi a kormány Umbríába küldte, hogy a Rómába való bevonulást előkészítse s biztosítsa az ottani „prefektó”-t, Geddát, hogy az egész dolog a király tudtával, sőt III. Napoleon beleegyezésével egyedül azéért történik, hogy a garibaldisták által szított lázadás leveressék s a nyugalom helyre álljon. Így állottak a dolgok, míg III. Napoleon neszt vette a tervezett viharok s a további lépések elől elvágta az utat.

Bejutva a parlamentbe, Crispi bár őszintén és loyálisan alávetette magát Victor Emánuel kormányának, de Depretis, Bertani és másokkal együtt a garibaldista ellenzékhez csatlakozott Cavourral szemben, míg Rattazzi, a király személyes barátja, Sello és Mancini a mérsékeltbb ellenzéki csoportot alakították meg. Mikor 1876-ban a baloldal egy része kiválván, Depretissal élén kormányra került, Crispi, Cairol, Nicotera, Zanardelli és Boccarini megalkották az úgynevezett „pentarchiát”, az ellenzéki csoportok bizonyos szorosabb szövetségét egy öt tagú bizottság vezetése alatt, melynek névleges feje ugyan Cairol volt, valóságos lelke azonban Crispi. Ő volt Depretis után kétségkívül a parlament legjelesebb debater s pártjának legügyesebb taktikai vezetője. Magas, csontos alakja hófehér bajszával egyként imponált a ház minden oldalán, mely 1876-ban őt az elnöki székbe is emelte.

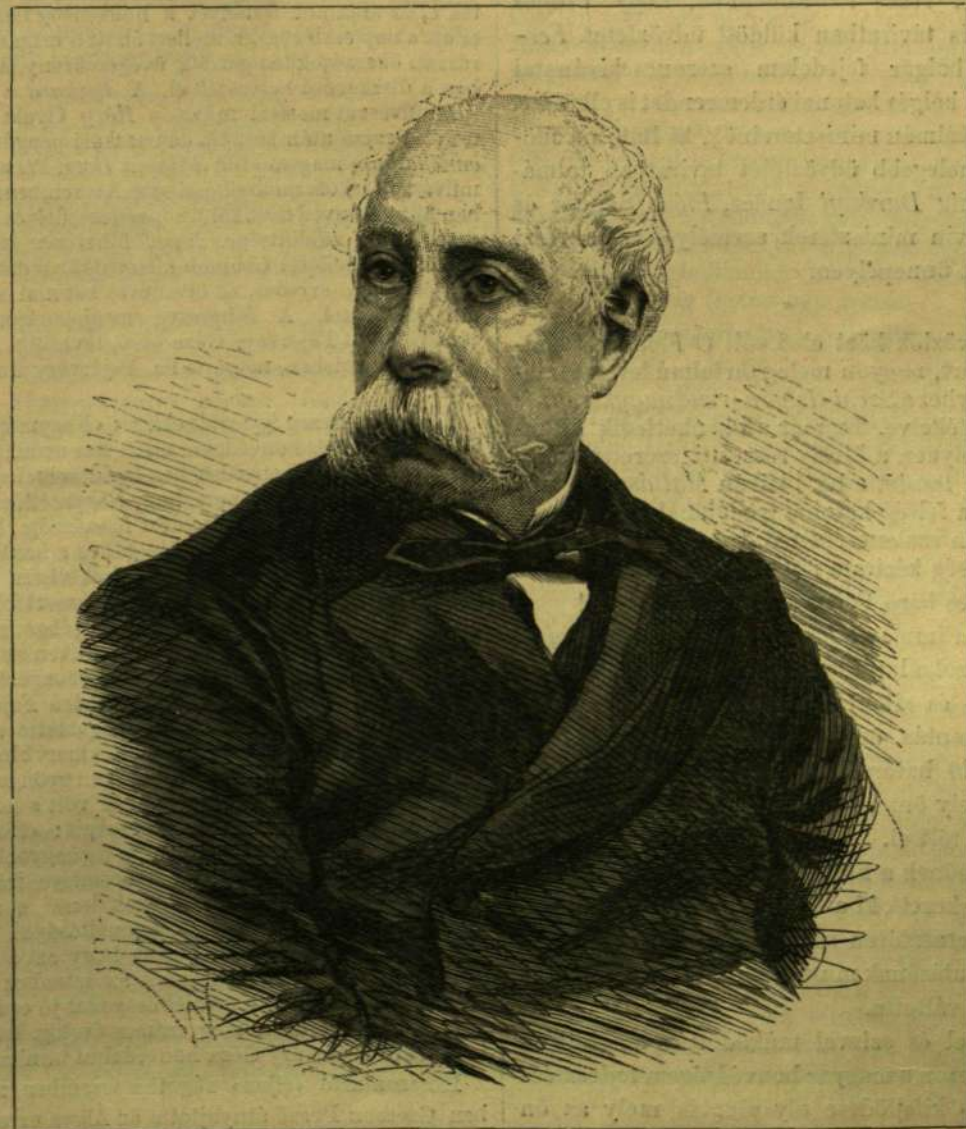
De csakhamar kitűnt, hogy sem Depretis pártja, sem a Crispi-féle pentarchia nem képes szilárd többséget szolgáltatni a kormányzáshoz s azért Depretis Crispiehez fordult, hogy kabinetjébe való belépésre bírja, a mi sikerült is neki a belügyi tárcza felajánlásával, míg Zanardelli az igazságügyit kapta.

Mikor 1887-ben Depretis egészsége erősen kezdett hanyatlani, a minisztertanácsokon az

elnöklés szerepe is Crispinek jutott, s a közvélemény oly határozott formában jelölte őt Depretis utódjául, hogy a király nem vonhatta ki magát az általános hangulat hatása alól s Depretis halála után őt bízta meg kabinetalakítással is.

Ettől fogva Crispi politikai szereplése szemünk előtt folyt le. Láttuk őt erős és kíméletlen kezekkel vezetni a választásokat s ezzel magára haragítani a szociálistákat és klerikálisokat. Ez utóbbiak különösen rettegtek tőle, mert mindig ellenezte a római kúria kérdésének nemzetközi egyezkedés tárgyává tételét, abból indúlva ki, hogy az a nem olasz katholicus befolyásnak nyitna tág kaput, a mit pedig lehetetlen eltűnni egy oly szervezetnél, a mely Olaszországban csak az olasz parlament jóváhagyása mellett áll fenn. Épen azért, mikor a legutóbbi conclave alatt az az eszme merült fel a bibornokok közt, hogy a conclavét Olaszországon kívül tartsák meg, Crispi a legerélyesebb fenyegetésektől sem riadt vissza, hogy azt a tervet megfússza. Minden hímzés-hámzás nélkül kijelentette, hogy ez esetben az olasz kormány elfoglaltatja a pápai rezidenciát.

A legutóbbi zavargások kegyetlen és véres megtorlása a Rudini-kormány alatt, a kíméletlen erőszak könyörtelen alkalmazása, a státárium és hadi törvénysszék, melylyel elnyomni igyekeztek egy súlyos terhek alatt görnyedező nép elkeseredésének minden kitörését, erősen megtépták az olasz kormányok szabadelvűségi babérait, melyek már a Giolitti-kabinet bankszédelgéseiben s a Crispi állását is megingató aduati katasztrófában kezdtek hervadozni. Az a kormányzati rendszer, mely megcsöknyösödött forradalmárokból nevelte a törvényes rend oltalmában elbizakodott reakció legkészségebb szolgálait, s mely makacsul személt hunyt a keletkező új néposztályok életösztönei minden megnyilatkozása előtt, — Olaszországban is megbukott már s magáról Crispiről minden érdem mellett is, melyeket a nemzeti egység és a dynastia megszilárdulása érdekében nagy szolgálatai révén szerzett, nem lehet tagadni, hogy ő is már régen a múlté volt s a politikai feladatokat terén ma már kevesebb egyoldalság, több szív és nagyobb elmélyedés s társadalmi élet problémáiba, kezdik átvinni szerepüket.

CRISPI.

BUDAPESTI GYÁRAK ÉS CZÉGEK.

Budapesti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcson Részv.-társ.

Irodát: VI. ker., Andrassy-ut 5. (saját házában). 8963

Befizetett részvénytőke 10 millió korona. Elfogad betéteket takarékbetét könyvekké és pénztári jegyek ellenében 4%-os kamatozással, valamint folyószámlában (check-számlán). A 10%-os betétkamat-adót az intézet fizeti. Lezárástól váltókat, előlegeket nyújt értékpapírokra. VÁLTOZÉKONTOZÓK: Megbízásból teljesíti mindenféle értékpapírok vételét és eladását a legelőnyösebb feltételek mellett s foglalkozik minden a váltóüzletek keretében tartozó fizetésekkel. Üzleti órák: délelőtt 9-12-ig, délután 3-5-ig. Magyar kir. osztálysorsjegyek főelárúító helye IV. Koronaherceg-utca 11. Kézi zálogüzletei: IV., Károly-körút 18., IV., Koronaherceg-utca és szibárus-n. sarkán. VII., Király-n. 57., VIII., József-körút 2., Üllői-út 6.

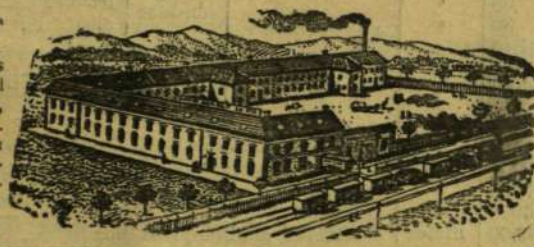
LOHR MÁRIA ezelőtt KRONFUSZ 9147

csipke, vegyeszeti tisztító- és műfestő-intézet megnagyobbított erdőműi szőnyegpöröl és szőrmearu megővő-intézet. — Megbízások átvételnek: VIII., Baross-utca 85. sz. saját házában lévő gyárban és a következő fióküzletekben: IX., Calvin-tér 9. V., Harminezad-utca 3. VI., Teréz-körút 39. VI., Andrassy-út 16. Telefon 57-48. VIII., József-körút 2. szám. Telefon 57-08.

DAVID KÁROLY ÉS FIA doboz-papíráru és szab. fémkapocsgyára

Budapest, I., Mészáros-utca 38. Telefon 91-48

Gyárt nagybani elárúításra következő új cikkeket: A legújabb családi dobozok és díszdobozok (jövőnapokká és borítókakkal), négygyártmányú gyászlapokat, gyászlevélpapírt, gyásznapjegyeket. Saját gyártmányú fémkapocokkal ellátott rajztömböket, szekrénycsipke és tornapapírokat, továbbá papírtányérokat plakátosokat és különféle összehajtható dobozokat.

1901. évi január hó 1-től állandó kiállítás a fenti cikkekből a városligeti iparcarnokban megtekinthető. 8846

Világozik! Törvényesen védett hasai gyártmány, mely felül minden más fogtisztító-szer.

Legkellencebb, legkínálóbb és nélkülözhetetlen fogtisztító-szer tubusban, fehérit, konzerválja a fogakat, frissíti, adja a száját. 1 tubus 60 fillér. (30 kr.) — Mindenütt kapható. Egyedüli készítő:

SÁVOLY illatszergyára Budapest, Damjanich-utca 28.

Főszékhely és kiz. vezérképviselet: DOBÓ és FEHER Budapest, V., Lipót-körút 3. szám.

Specialista Sérvkötőkben.

Legjobb és kir. szab. Keleti félsérvkötő orvosi tekintély véleménye szerint legelőkeltebb ezen nemben; nem csúszk, nem gyakorol kellemetlen nyomást és elmozdítja csiszoló szerkezetével fogva az eddigi sérvkötők hiányait. Ára: egyoldalon 12 kor., kétoldalon 24 kor. Gyárban készülnek ezekről: műlábak, műkezek, műleges fűzők, egyenestartók, járó és nyújtó gépek, gummi görsest-harcsnyák, ugyancsak az összes gummi-különlégek urak és hölgyek részére. — Megrendeléseket pontosan elküldi.

Keleti J. BUDAPEST, IV., Koronaherceg-utca 17. sz. Nagy képes árjegyzék ingyen, zárt borítékban. Ezen hirdetés tulajdonosának bevételeiért 10%-ot engedélyezek.

A legszebb francia papírkalapok nagy választékban 8951

KLEIN VILMOS papírkereskedésében,

Budapest, Kossuth Lajos-u. 20. (Országos Kaszinó palotában.)

Látkepes levelező-lapok különlegességek raktára.

Egészséges esiga-nadrágtartó

kényelmes, mindig alkalmas, elegáns szabad testtartás, könnyű mozgás, könnyű lélegzés, nincs nyomás, nincs izzadás, nincsenek gombok, nincs nadrágtartó, nincs többé szűj. Ára darabonként 1-50 korona, a pénz előleges megküldése esetén franc. Utánvét 70 fillérrel több 3 drb. 4 kor. 6 drb. 7 kor. és 12 drb. 12 kor. szállítja.

KANN IGNÁCZ Bécs, II., Lilienb. unngasse 17.

Ára kötve 2 kor.

KWIZDA FERENCZ JÁNOS

es. és kir. oestr.-magy., román k. és bolgár fejed. udv. szállító, kerületi gyógyszerész Kornsburg, Bécs mellett. 8 arany-, 19 ezüstérem, 30 dísz- és elismerő-okmány.

Cs. és kir. mosóvíz lovaknak.

Kwizda-féle Restitutions-fluid 1 üveg ára. Közel 40 év óta udvari istállóban, valamint nagyobb katonai és polgári istállóban használatban van, erőteljesen nagyobb erőmegfeszítések után, továbbá fűzőmódosítások, rándulások és inak merevségének stb. kúpiat a lovakat kiváló telítettségűre és jóllétűre hozza. Valódi csak fűtési védjeggyel kapható az Oestr.-Magy.-Románia minden gyógyszer-tárban és drogeriájában. 8838 Főraktár Török József gyógyszer. Budapest, Király-u. 12.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest IV., Egyetem-utca 4. sz.)

Brünnertestvérek

es. és kir. szab.

légszesz-, villamos- és petroleumlámpa-gyár.

Főraktár:

Budapest, IV., Koronaherceg-utca 3.

Salonpetroleum és császárölaj I. rendű. — Bérmentes szállítás.

KNUTH KÁROLY

mérnök és gyáros.

Cs. és kir. fensége József főherceg udv. szállítója.

Gyár és iroda:

Budapest, VII. ker., Garay-utca 10.

Központi víz-, lég- és gőzfűtések, légszesz- és vízvezetékek, csatornázások, szellőztetések, szivattyúk, vízerőművi emelőgépek stb.

Tervek, költségvetések, földmérési előirányzatok gyorsan készíttetnek.

KOTSCHY ERICH 9169

első magy. mech. szőnyeg-kiporlási, szőrmemegővési és moly-irtási intézet.

Nagy méreben gőzrebol.

BUDAPEST, Hungária-út 94. — Telefon sz. 506.

Megjelent!

A sertés Magyarországon.

IRTA

ENESEI DORNER BÉLA

Ára 5 korona.

25 év terjedelmű, 38 eredeti képpel illusztrált, kiváló szakmunka, mely a közgazdasági kérdések iránt érdeklődőknek kiválóan fontos, az állattenyésztők, hizlálók, kereskedők s állatorvosoknak azonban nélkülözhetetlen kézikönyv. Előkelő szakírók által melegen ajánlott közérdekű mű.

Kapható a Franklin-Társulatnál, szerzőnél (Budapest, VII., Bethlen-utca 45.) és minden hazai nagyobb könyvkereskedésben.

Dr. FARKAS GYULÁNÉ

FELSŐBB LEÁNYNEVELŐ INTÉZETE ÉS INTERNÁTUSA BUDAPEST, IV., Ferencz József-rakpart 7.

Magasabb tanfolyam a polgári vagy felsőbb leányiskola tananyagát már elvégzett leányok részére. Magyar, német, francia, angol irodalom, esztetika, műtörténet, nevelés, történelem, természetudományok stb. Kezdet szeptember 5-én. Kiváló tanterv. Előkelő színvonal. Felvételtnek benlások, fálbenlások és bejárók. Teljes ellátást, ismétlő órákat, zene- és nyelvtani tást oly leányok is nyerhetnek, kik más tanintézetet látogatnak, valamint magántanulók is.

Beiratás naponta d. u. 3-4-ig.

Felvilágosítással levélileg is szívesen szolgálunk.

Geittner és Rausch

Budapest, Andrassy-út 8.

Az eredeti amerikai

Lightning

fagyaltgépek

nagybani raktára. Árlapot bérmentve kívánatra küld.

34. SZÁM. 1901.

BUDAPEST, AUGUSZTUS 25.

48. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkronikával) együtt egész évre 24 korona, félévre 12. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG félévre 8. A POLITIKAI UJDONSÁGOK (a Világkronikával) egész évre 10 korona, félévre 5. Külföldi előfizetésekre a postailag meghatározott vitéldij is csatolandó.

BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA JUBILEUMA.

LEFOLYT A FÉNYES ünnepély, melyet augusztus 15-ikén rendeztek báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszternek a honvédség, a közös-hadsereg s a polgárság képviselői. A jubileumon megjelentek bizvást mondhatták, hogy a nemzet nagy többségének érzelmeit tolmácsolják, melyek valóban ritkán fordulnak egy ember felé, mint ez ünnepen báró Fejérváry felé.

A király meleg szavakkal üdvözölte s fényes kintúttal ékesítette fel, a német császár, a bolgár fejedelem a külföld elismerésének tanú-

jelül küldték üdvözlőket. A nemzet pedig elküldte politikai és társadalmi köreinek képviselőit, hogy méltassák a kiváló férfi érdemeit. Az a beszéd, melyet József főherceg, a honvédség főparancsnoka hozzá intézett, méltón tolmácsolta nemesek a honvédség, hanem a polgári társadalom érzelmeit is, és azok a szavak, melyeket Fejérváry e beszédre válaszul mondott, híven jellemzik katonás ösztönöségét, s a hazafiságról való komoly, nemes felfogását.

A jubileumról magáról ezúttal két képet közlünk. Az egyik azt a jelenetet tárja elénk, a mint a jubiláns Fejérváry, József főherceget, a magyar királyi honvédség főparancsnokát fogadja, a ki a honvédtisztek küldöttségét s a

honvédelmi miniszterium személyzetét elébe vezette. A másik képen a honvédtisztek elvonulását szemlélheti az olvasó, a jubileum után. Mind a kettőn a honvédelmi miniszterium palotájának főbejárata látható.

Bemutatjuk ezenkívül azokat az emléktárgyakat, melyeket a miniszter ez alkalommal kapott s melyek művészi díszükkel is kiváló alkotásai a magyar iparművészetnek. Első sorban említendő köztük a honvédelmi miniszterium, honvédség és csendőrség tiszt- és tisztviselői által felajánlott díszkard, mely a rendes szolgálati kard formájára készült. Hary Gyula festőművész tervezte. Az egész kard ötvös- és zománc-munkáját Hibján Samu készítette.

A HONVÉDELMI MINISZTER JUBILEUMA. — BÁRÓ FEJÉRVÁRY GÉZA MINISZTER FOGADJA JÓZSEF FŐHERCEGET MEGÉRKEZÉSEKOR.